

VUA THIỆU TRỊ VỚI TẤM BIA HOÀNH SƠN QUAN

TẠ ĐÌNH HÀ

Hội Di sản Văn hoá Việt Nam tỉnh Quảng Trị

Nguyên văn chữ Hán:

過橫山關
一帶綿橫限載山
蜿鱗起伏海賓間
衛南拱北分嚴汛
歷古來今作險關
攜壘不須談往事
重蠻信百任高攀
棲天巖樹青而翠
半嶺飛空去復還

紹治二年十一月吉日恭鑄
御制詩一首。

Vua Thiệu Trị có tên là Nguyễn Phúc Miên Tông, sinh năm Đinh Mão (1807), mất năm Đinh Mùi (1847), là vị vua thứ ba của triều Nguyễn, sau vua Gia Long và vua Minh Mạng. Ông là nhà thơ với nhiều tác phẩm có giá trị, riêng với tỉnh Quảng Trị ông có 6 bài thơ, 2 bài ở Quảng Trị cũ, đó là “Sông Vĩnh Định” và bài “Sông Ái Tử”; 4 bài ở tỉnh Quảng Bình cũ, đó là 3 bài trên tấm bia “Định Bắc trường thành” và một bài “Cửa Hoành Sơn” trên đỉnh đèo Ngang. Như vậy, 6 bài thơ chữ Hán được khắc trên 4 bia đá và dựng tại nơi có di tích.

Sách Đại Nam nhất thống chí, phần tỉnh Quảng Trị cũ, Nhà xuất bản Bộ Giáo dục quốc gia, tập 8, năm 1961, trang 42 viết: “Sông Vĩnh Định, nguyên xưa ở phía Đông huyện lỵ Hải Lăng. Năm Thiệu Trị thứ 2 (1842), vua đại giá Bắc tuần phụng ngự chế thi chương chạm vào bia dựng ở bờ sông. Sông Ái Tử nằm ở phía Nam huyện Thuận Xương chảy về hướng Đông rồi nhập vào sông Thạch Hãn. Năm Thiệu Trị thứ 2 đại giá Bắc tuần kinh qua sông này phụng ngự chế thi đề chạm bia đá dựng ở phía tả bờ sông”.

Đặc biệt, cũng năm này (1842) vua Bắc tuần, khi qua ải Hoành Sơn, tỉnh Quảng Bình cũ, vua ngự chế thi chương chạm bia dựng trên núi”. (Đại Nam nhất thống chí, tập 9, phần Quảng Bình, trang 158).

Vào những năm 90 và mãi đến năm 2003 của thế kỷ XX, trong nhiều lần khảo sát, nghiên cứu, lập hồ sơ khoa học xếp hạng di tích lịch sử văn hóa Hoành Sơn quan, chúng tôi tổ chức điền dã khu vực Hoành Sơn quan nhưng

không tìm thấy tấm bia này. Mùa hè vừa qua, tôi có dịp công tác ở Hà Tĩnh, được biết tấm bia Hoành Sơn quan đang được tỉnh Hà Tĩnh sưu tập về trưng bày tại Bảo tàng. Bia có “thân cao 2 thước, rộng một thước 3 tấc, dày 4 tấc, chân dài 1 thước 8 tấc, rộng 1 thước 1 tấc 3 phân, dày 6 tấc” (Sách Khâm Định Đại Nam hội điển sự lệ). Hoa văn trên bia chạm nổi hình sóng nước, rồng cuộn vân mây, chính giữa là mặt nghệ. Hai bên thân bia là hoa văn hình chữ S, trải bao mưa nắng và thời gian, bia bị bào mòn nhiều.

Ngày Tân Mùi, tháng hai, vua Thiệu Trị bắt đầu xa giá Kinh sư. Ngày Kỷ Hợi, vua Thiệu Trị cùng thuộc hạ đi thuyền tới trạm Trị

Lập, tỉnh Quảng Trị cũ, rồi đi đường bộ tới bến Thuận Trạch, huyện Lệ Thủy, tỉnh Quảng Bình cũ. Ngày Tân Ty, đi qua ải Hoàn Sơn, vua Thiệu Trị đã khen thưởng binh lính đang canh gác tại cửa ải này nhằm úy lạo, động viên tinh thần cho binh sĩ. Trước cảnh sắc tuyệt vời, non xanh nước biếc, trời đất giao hòa, “cỏ cây chen đá, lá chen hoa”, vua Thiệu Trị đã cảm tác bài thơ để đời đi cùng năm tháng

“Quá Hoàn Sơn quan”.

Bài thơ gồm 8 câu ngợi ca phong cảnh, đường, đèo, núi, sông, biển, cửa ải hiểm yếu mà xưa kia nơi đây là ranh giới, lũy thành canh giữ nghiêm ngặt của hai quốc gia Đại Việt, Chiêm Thành: “Xưa nhiều triều đại đặt làm ải quan/ Lũy hoang chuyện cũ thôi bàn” (Đi qua cửa Hoàn Sơn, dịch thơ vua Thiệu Trị của nhà nghiên cứu Nguyễn Tú).

Phiên âm:

Quá Hoàn Sơn quan

Nhất dải miền hoành hạn tải sơn
 Uyển liên khởi phục hải tân gian
 Vệ Nam cũng Bắc phân nghiêm tấn
 Lịch cô lại kím tác hiểm quan
 Huê lũy bất tu đâm vãng sự
 Trùng Man tín bách nhậm cao phan
 Thê thiên nghiêm thụ thanh nhĩ thúy
 Bán lĩnh phi không khứ phục hoàn.
 Ngự chế thi nhất thủ. Thiệu Trị nhị niên thập
 nhất nguyệt cát nhật cung thuyên.

Dịch nghĩa:

Qua ải Hoàn Sơn

Một dải núi giăng ngang chia giới hạn ở đây
 Như hình rồng rắn uốn lượn cao thấp trên bờ biển
 Gìn Nam giữ Bắc nơi đồn binh nghiêm ngặt
 Từ xưa đến nay đây là cửa ải hiểm yếu
 Men theo bức lũy chẳng nên bàn chuyện đã qua
 Núi lượn trùng điệp có thể vịn mà cao mãi
 Nhìn lên đá và cây xanh biếc như liền với trời xanh
 Trên lưng chừng núi những đám mây trôi qua lại.

Dịch thơ:

Hoành Sơn một dải núi ngăn đôi
 Uốn lượn nhấp nhô cạnh biển khơi
 Đồn trấn Bắc Nam chia dải cõi
 ải nghiêm kim cổ trải bao đời
 Nhắc chỉ chuyện cũ bên bờ lũy

Mặc sức leo cao vịn tít trời
Cây chạm bầu không mà xanh biếc
Lung đèo mây tới lại bay cao.

Phan Văn Các dịch.

Thơ Ngự chế một bài.

Ngày lành tháng 11 năm Thiệu Trị thứ 2 (1842), kính cần khắc đá.

Tám văn bia của vua Thiệu Trị, một tác phẩm thơ chữ Hán trên đỉnh Hoàn Sơn kể từ ngày được dựng đến nay đã 183 năm, bia gắn liền với di tích lịch sử văn hóa Hoàn Sơn quan. Thiết nghĩ, hiện nay cả hai phía (Bắc, Nam) cổng Hoàn Sơn đã được trùng tu, con đường thiên lý Bắc Nam qua đèo đã được phục hồi, ngành Văn hóa, Thể thao và Du lịch hai tỉnh Quảng Trị và Hà Tĩnh nên có kế hoạch dựng lại tám bia trên nền cũ cạnh cổng ngày xưa vua dựng để phục vụ khách tham quan du lịch và nghiên cứu, mỗi khi lên đèo theo đường thiên lý Bắc Nam như cách làm ở Hải Vân quan trên đỉnh Hải Vân, giáp ranh Đà Nẵng và Thừa Thiên Huế ■

THANH NIÊN XÃ LIA... (Tiếp theo trang 28)

sử dụng thiết bị số. Thế nhưng, những trở ngại đó không làm giảm tinh thần tình nguyện của đoàn viên thanh niên. Đường xa, đồi dốc, nhiều nơi sóng yếu, các bạn trẻ vẫn bám thôn bản, bên bỉ hỗ trợ từ những việc nhỏ nhất như bật 4G, cài ứng dụng, đến hướng dẫn nộp hồ sơ hay nhận kết quả qua mạng.

Chị Hồ Thị Giang, thôn A Ho, chia sẻ: “Trước đây, tôi không biết dùng điện thoại để làm thủ tục. Được đoàn viên đến tận nhà hướng dẫn, tôi thấy tiện hơn nhiều. Giờ làm giấy tờ đỡ mất công đi lại. Tôi rất cảm ơn các anh chị”.

Theo ông Hồ Văn Hạnh, Phó Chủ tịch UBND xã Lia cho biết: “Xã tập trung bảo đảm hạ tầng 4G, phổ cập thiết bị và phát huy Tổ Công nghệ số cộng đồng để đưa chuyển đổi số đến từng thôn, bản. Lực lượng này trực tiếp hỗ trợ người dân sử dụng VNeID, dịch vụ công trực tuyến và thanh toán không dùng tiền mặt. Khi có lực lượng trẻ am hiểu công nghệ hỗ trợ, người dân tiếp cận dịch vụ số thuận lợi hơn và thủ tục hành chính được giải quyết nhanh, đúng hạn”.

Từ những bản làng miền núi, chuyển đổi số ở xã Lia đang từng ngày lan tỏa, giúp người dân tiếp cận công nghệ bằng cách gần gũi nhất, hướng dẫn tận nơi, thực hành trực tiếp, nhẫn nại

Tổ Công nghệ số cộng đồng và công an xã Lia hướng dẫn bà con dân bản sử dụng điện thoại thông minh và khai thác thông tin trên Internet ngay tại nhà

Ảnh: H.N

giải thích từng bước. Mô hình Tổ Công nghệ số cộng đồng tại xã Lia không chỉ góp phần nâng cao hiệu quả cải cách hành chính, mà còn cho thấy khi công nghệ gắn với con người, đặc biệt là những người trẻ nhiệt huyết thì chuyển đổi số không còn là điều xa lạ, đó chính là công cụ nâng cao chất lượng cuộc sống ngay từ mỗi bản làng ■